

HUKUK TARİHİMİZE MÜTEVAZİ BİR KATKI: BEKİR BEHLÜL BEY'İN “MÜLAHHAS TARİH-İ İLM-İ HUKUK” BAŞLIKLİ MAKALELER DİZİSİ

A MODEST CONTRIBUTION TO OUR LAW HISTORY: BEKİR
BEHLÜL'S SERIES OF ARTICLES ENTITLED “SUMMARY OF LAW
HISTORY”

Seda DUNBAY*

Özet: Bekir Behlül Bey, sonradan İzmir Barosu adını almış Aydın Dava Vekilleri Cemiyeti'nin ilk başkanıdır. Hukuk tarihinin ne denli önemli bir yeri haiz olduğunu 1324 (1908-1909) yılında görmüş ve *Mülahhas Tarih-i İlm-i Hukuk*'u yazmıştır. Bu nedenle, makalemizde öncelikle Bekir Behlül Bey'in biyografisine yer verdik ve ardından makalelerinin transkripsiyonunu okuyucuya sunduk.

Anahtar Sözcükler: Hukuk tarihi, Bekir Behlül Bey, İzmir Barosu, Roma hukuku, eski Yunan hukuku.

Abstract: Bekir Behlül was the first president of Aydın Lawyer Association which took the name İzmir Bar Association subsequently. He perceived importance of law history in 1324 (1908-1909) and wrote *Summary of Law History*. Therefore, in this article we gave a place to Bekir Behlül's biography at first and then we presented transcription of his articles to the reader.

Keywords: Law history, Bekir Behlül, İzmir Bar Association, law of Rome, law of ancient Greece.

Bekir Behlül Bey tarafından kaleme alınan aşağıda transkripsiyonunu verdiğimiz makaleler dizisi *Mülahhas Tarih-i İlm-i Hukuk* başlığını taşımaktadır. Yüksek lisans tezimizin kaynak araştırması sırasında Ankara Milli Kütüphane'den ulaştığımız söz konusu makaleler dizisi 1324 (1908-1909) yılında *Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın (Hukukun Terazisi Dergisi)* farklı sayılarında yayınlanmıştır.

---

* Av., İzmir Barosu.

Bir kaynağa göre 1850 bir diğerine göre ise 1856 yılında doğan Bekir Behlül Bey, asıl mesleği olan dava vekilliğinin yanı sıra basın hayatında da söz sahibi olmuş ve hatta Kurtuluş Mücadelesi yıllarında oldukça önemli hizmetlerde bulunmuş bir şahsiyettir.¹ Onu bu denli önemli hale getiren bir başka özelliği de İzmir Barosu'nun ilk baro başkanı olmasıdır. II. Meşrutiyet'in ilanını takip eden yıllarda oldukça aktif bir rol üstlenen Bekir Behlül Bey, 1908 yılı kasım ayındaki kuruluşundan itibaren dört defa Aydın Dava Vekilleri Cemiyet-i Umumiyesi'nin² başkanlığına seçilmiş ve İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunun ardından da beşinci defa bu göreve gelmiştir.³ Doğduğu

¹ Ömer Faruk Huyugüzel, *İzmir'in Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Ankara TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 95'te belirtildiğine göre *Anadolu Gazetesi'nin* "Bekir Behlül" başlıklı ve 20 Teşrinisani/Kasım 1936 tarihli ölüm haberinde doğum tarihi 1850 olarak verilmiştir. "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, no. 2-4 (20 Kasım 1936), s. 253'te ise Bekir Behlül Bey'in doğum tarihi 1856 olarak belirtilmiştir. Huyugüzel, söz konusu kaynaklardan her ikisine birden yer vermiştir. Ancak bize göre, İzmir Barosu tarafından belirtilen yılın doğru olma ihtimali daha kuvvetlidir. Zira baronun, ilk başkanlarına dair daha doğru bilgiye sahip olduğunu düşünmekteyiz.

² "Türkiye'de Tanzimat dönemine gelinceye kadar avukatlık bir meslek olarak gelişmemişti. Şer'i mahkemelerde "dava vekili" adı ile tarafları temsil eden kişiler herhangi bir kurala bağlı olarak çalışmadıkları için baro veya benzeri bir kuruluşa gereksinim duyulmamaktaydı. 1839'da yayınlanan Tanzimat Fermanı ile özellikle hukuk alanında başlatılan ve 1856 Islahat Fermanı ile hızlandırılan reform girişimleri, dava vekilleri kurumunun da birtakım belli kurallara bağlanarak denetlenmesi zorunluluğunu doğurdu. Böylece Osmanlı Devleti'nde, hukuk mesleğini seçmiş olanların çatı örgütü durumundaki baroların oluşum süreci başladı. İstanbul'da kapitülasyonlarla sağlanan ayrıcalıklardan yararlanan yabancı uyruklu dava vekilleri, 1872'de Soci  t   de Bareau de Constantinople (İstanbul Baro Derneği) adlı bir kuruluşun çatısı altında birleştiler. Bu baroya kayıtlı 33 dava vekilinden yalnızca beşi Osmanlı uyruğu gayrimüslimler, kalanı tümüyle yabancılar. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti, 1874 yılında yayınladığı bir kararname ile dava vekilliği mesleğine girişte sınav mecburiyetini koydu. Bu sınavda başarılı olamayanlara ruhsat verilmemesi koşulunu getirdi." <http://www.bursabarosu.org.tr>, (29.04.2010).

³ Huyugüzel, s. 96. ; "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, s. 254. İzmir Barosu'nca belirtildiği üzere, Bekir Behlül Bey baro başkanlığını son defa olarak 1922-1923 yıllarında üstlenmiştir. Bu noktada bir hususa açıklık getirmek gerekiyor. Aydın Vilayeti Dava Vekilleri Cemiyet-i Umumiyesi daha sonra İzmir Barosu adını alacak meslek örgütüdür. O tarihte İzmir, Aydın vilayetinin merkez sancağı konumundadır. Engin Berber (çev.), *İzmir 1876 ve 1908 (Yunanca Rehberlere Göre Meşrutiyette İzmir)*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2008, s. 82'de belirtildiğine göre İzmir, Aydın Vilayeti'nin yönetim merkezi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci büyük şehridir.

yer hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Bekir Behlül Bey'in ailesine ilişkin, yalnızca İzmir Askeri Kırathanesi'nin sahibi olan kardeşi İsmail Efendi bilinmektedir.⁴

İlk defa olarak kurulan adliye teşkilatında, 1879'da mahkeme kâtipliğine tayin edilmiştir. Çeşitli adli hizmetlerde görev almasının ardından 1892 yılında İstanbul Hukuk Mektebi'nde sınava girerek birinci sınıf dava vekilliği ruhsatnamesini almıştır. Böylelikle İzmir'de faal bir biçimde tam 57 yıl boyunca icra edeceği dava vekilliği mesleğine başlamıştır.⁵ İzmir Barosu'nca Türk avukatlığının en eski uzuvlarından biri olarak tanımlanan Bekir Behlül Bey, 1905 yılında İzmir'de dava vekilliği mesleğini icra eden seksen dokuz meşhur kişinin içerisinde yer almıştır.⁶ Dönemin gazetelerinde çıkan haberlerden öğrenildiğine göre, 1893'te *Hizmet Gazetesi'nin* sahibi Ahmet Celadet Bey ile birlikte açtıkları büroda dava vekilliği yapmıştır. Bir yıl sonra, 1894'te ise bu sefer Tevfik Nevzat Bey ile ortak bir büro açarak mesleğine devam etmiştir.⁷

Başta da belirttiğimiz üzere, Bekir Behlül Bey İzmir basın hayatında önemli bir yere sahiptir. İstibdat döneminin çetin koşullarında 19

⁴ Hüseyin Rifat, "Ölülerle Mülakatlarım", *Anadolu*, 23 Mart 1934'ten Ömer Faruk Huyugüzel, *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 95.

⁵ Huyugüzel, s. 95. ; "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, ss. 253. Bu aşamada avukat ve dava vekili arasındaki farka değinmek gerekiyor. Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Genişletilmiş 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2004, s. 255-256'da dava vekilliği şu cümlelerle açıklanmıştır: "Dava vekilleri, 3499 sayılı eski Avukatlık Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden (1. 12. 1939 tarihinden) önce, dava vekâleti ruhsatnamesi almış olan kişilerdir. Nisan 1340 tarih ve 460 sayılı Muhamat Kanunu'nun 12. maddesine göre, beş sene süre ile adalet hizmetinde bulunanlara baro bulunmayan yerler için dava vekâleti yapabilme yetkisi tanınmış idi; bu kişilere dava vekâleti ruhsatnamesi verilmiştir. Dava vekâleti ruhsatnamesi, yukarıda da belirtildiği gibi, 1. 12. 1939 tarihine kadar verilmiştir. Bu tarihten sonra dava vekilliği ruhsatnamesi verilemez (3499 sayılı eski Avukatlık Kanunu muvakkat madde III). 3499 sayılı eski Avukatlık Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihte (1. 12. 1939 tarihinde) dava vekâleti ruhsatına sahip olan dava vekilleri, beş avukat bulunmayan yerlerde vekâlet icra edebilirler."

⁶ "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, s. 253; Cevat Sami ve Hüseyin Hüsnü, *İzmir 1905*, Çev. Erkan Serçe, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2000, ss. 181-182.

⁷ *Hizmet*, 26 Nisan 1893'ten Huyugüzel, s. 96; *Hizmet*, 24 Kasım 1894'ten Huyugüzel, s. 96.

Şubat 1310 (1894-1895) tarihinde hukuktan ve adli işlerden söz etmek amacıyla *Mizanü'l-Hukuk (Hukukun Terazisi)* adında haftalık bir gazete yayınlamak için valilikten izin istemiştir. O zamanlar, böyle bir şeyi düşünmenin ve bu düşüncüyü ortaya atmanın önemi ise bellidir.⁸ *Mizanü'l-Hukuk*, Bekir Behlül Bey öncülüğünde Aydın Vilayeti Dava vekilleri Cemiyeti'nin gazetesi olarak yayın hayatına girmiştir. Kurulmuş olan diğer derneklerin bir kısmı da birer dergi yahut gazete çıkararak İzmir'in fikir ve kültür dünyasını zenginleştirmiştir.⁹ Bekir Behlül Bey, yalnızca adı geçen gazetenin hazırlanması için emek sarf etmemiştir. Aynı zamanda mecmuanın basılacağı *Mizanü'l-Hukuk Matbaası'nı* kurup aktif bir biçimde çalıştırmıştır.¹⁰

Bu noktada dönemin basın hayatı hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. II. Meşrutiyet'in ilanından beş yıl önce 1903'te İzmir'de Ali Nazmi Bey'in *Ahenk Gazetesi'*nden başka günlük gazete kalmamıştır. Ahenk ve Vilayet Matbaalarının dışında Türklere ait basımevi de yoktur. Buna karşılık Rumca, Fransızca, Ermenice ve İbranice baskı yapabilen pek çok matbaa bulunmaktadır. Söz konusu tablo, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanını takiben sansürün kalkmasıyla basın-yayın hayatı canlanmış ve bu duruma paralel olarak matbaacılık da hareketlenmiştir. İzmir'de var olan matbaalar bir yandan kendilerini geliştirirken diğer taraftan irili ufaklı pek çok yeni matbaa aralarına katılmıştır.¹¹ Bu dönemde faaliyete geçen matbaalardan biri de *Mizanü'l-Hukuk'*tur. *Mizanü'l-Hukuk Matbaası'nı* yeni kurulan diğer matbaalardan ayıran özelliklerinden biri de *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "naşir-i efkârı"* yani fikirlerinin yayıcısı olarak tabir edilen *İttihat Gazetesi'*ni ilk dönemlerinde basmış olmasıdır. Bu özelliğinin yanı sıra, 1909-1913 yılları arasında en fazla kitap basan matbaalardan

⁸ Raif Nezihi, *İzmir'in Tarihi*, Haz: Erol Üye Pazarcı, 16. Fasikül, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2001, s. 6. *Mizanü'l-Hukuk Gazetesi'nin* 23 zi'l-ka'de / Kasım 1326 (1908-1909) ve 2 Kânunuevvel 1324 (1908-1909) tarihinde basılan 9. Sayısının kapağında okuduğumuza göre, söz konusu gazete yalnız çarşamba günleri basılan haftalık bir Osmanlı gazetesidir. Kapakta hem hicri hem de rumi takvime göre tarih belirtilmiştir. İmtiyaz sahibi ve başyazarı Bekir Behlül Bey'dir.

⁹ Ömer Faruk Huyugüzel, "İzmir'de Kültür Kurumları", 21. *Yüzyıl Eşiğinde İzmir Uluslararası Sempozyumu*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2001, s. 69.

¹⁰ Huyugüzel, 2000, s. 96.

¹¹ Erkan Serçe, *İzmir'de Kitapçılık 1839-1928*, Genişletilmiş 2. Basım, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2002, s. 57.

olan Mizanü'l-Hukuk, dönemine göre son derece moderndir.¹²

II. Meşrutiyet döneminde İzmir'in hukuk ve basın hayatında öne çıkan isimlerden birisi olan Bekir Behlül Bey, *Mizanü'l-Hukuk*'da hukuka ilişkin makale ve yazı dizisi kaleme almıştır. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlar, "*Mufassal Kamus-ı Hukuk*" (*Uzun Açıklamalı Hukuk Sözlüğü*), aşağıda transkripsiyonunu verdiğimiz "*Mülahhas Tarih-i İlm-i Hukuk*" (*Hukuk Tarihi Özeti*), "*Kitab'ün-nikâh*" (*Evlilik Kitabı*) ve "*Kitab'ül-hidane*" (*Boşanma Sonucunda Çocukların Durumuna Dair Kitap*) adlı yazı dizileridir.¹³ Yazı dizilerinin bir kısmı kitap olarak basılan Bekir Behlül Bey'in, Ticaret Kanunnamesi'nin altıncı faslını izah eden 1309 (1893-1894) yılına ait *Polîçe* adlı bir kitabı bulunmaktadır.¹⁴

Mizanü'l-Hukuk Gazetesi'nin yayın işleri haricinde 24 Mart 1325 (1909-1910) tarihinden başlayarak bir süreliğine *İttihat Gazetesi*'nin de sorumlu müdürlüğünü üstlenmiştir. Bekir Behlül Bey, 1911 yılından sonra ve özellikle I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli konferanslar vermiştir. Bu konferanslara, Karşıyaka Kulübü'nün katkılarıyla düzenlenen "*Karşıyaka'nın hal (şimdiki) ve atisine (geleceğine) ve şirketler tesisiyle lüzum ve fevaidine (menfaatlerine) müteallik (bağlı)*" yaptığı konuşma örnek olarak verilebilir.¹⁵ İzmir basın hayatına katkıları yalnızca *Mizanü'l-Hukuk* ve *İttihat* ile sınırlı kalmamış, 1910 yılında *Medeniyet*

¹² Serçe, s. 57-58, 167. Erken Serçe tarafından belirtildiği üzere, 1908-1917 yılları arasında Mizanü'l-Hukuk haricinde İzmir'de varolan matbaalar şu adları taşımaktadır: Ahenk, İttihat, Keşişyan, Köylü, Selanik, Şems, Şems-i Tab İdarehanesi, Şemu, Türk, Vilayet, Tatikyan, Pol Vidori, Maviyan, İzmir, Frankolar ve Mamuryan. Mizanü'l-Hukuk Matbaası kitap bastırmak isteyenler için Avrupa'dan son sistem tipograf makinesi ve pek çok alet getirtmiştir. 1909-1922 yılları arasında faaliyette bulunan ve İzmir'de Türkçe kitap basımı yapan on yedi matbaadan biri de *Mizanü'l-Hukuk*'tur. *İttihat Gazetesi* ilk dönemlerini geçirdikten sonra 27 Mart 1910'dan itibaren *İttihat Matbaası*'nda basılmaya başlanmıştır.

¹³ Huyugüzel, 2000, s. 96. ; Serçe, s. 112; "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, s. 254. Bekir Behlül Bey tarafından kaleme alınan "*Kitab'ül-hidane*" adlı yazı dizisi 1325 (1909-1910) yılında aynı adla kitap olarak da basılmıştır.

¹⁴ Yaşar Karayalçın ve Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Bibliyografyası Türk Harflerinin Kabulüne Kadar Yayınlanmış Kitap ve Makaleler 1727-1928*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, 1972, s. 299; Serçe, s. 96; "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, s. 254; Huyugüzel, 2000, s. 96'da belirtildiği üzere, söz konusu kitap Bekir Behlül bey'e ait bilinen ilk yazı dizisinin tıpkı basımıdır. Bahsi geçen yazı dizisi, 1893 yılı ağustos ayında *Hizmet Gazetesi*'nde çıkmıştır.

¹⁵ Huyugüzel, 2000, s. 97.

*Gazetesi'*ni de yayınlamıştır.¹⁶

İdari görevler de üstlenen Bekir Behlül Bey, Meclis-i Umumi-i Vilayet üyeliği, I. Dünya Savaşı sırasında Müdafaa-i Milliye Karşıyaka Heyeti başkanlığı ve 1909 yılından itibaren uzun süre Karşıyaka Belediye başkanlığı yapmıştır.¹⁷

İzmir'in önemli fikir insanlarından olan Bekir Behlül Bey sanata da olabildiği ölçüde destek vermiştir. Örneğin, heveskârlar adıyla anılan amatör tiyatro sanatçıları 1916 yılında, Bekir Behlül Bey sayesinde Sporting Kulüp'te ve Birinci Kordon'daki Ferah Sineması'nda birer oyun sergilemişlerdir. Aynı yılın aralık ayında Palas Sineması'nda "Aşk Ferdası" piyesini sahneye koyduktan sonra 1917 Şubatında, Karşıyaka Kulüp Sineması'nda "Kafkas'ta Hilal" piyesini oynamışlardır.¹⁸

Bekir Behlül Bey, daha önce de belirttiğimiz üzere, Milli Mücadele döneminde önemli hizmetler ifa etmiş bir kişidir. İzmir'in işgal edilmesini takip eden süreçte Anadolu'da Mustafa Kemal Atatürk tarafından başlatılan kurtuluş mücadelesine mümkün olabilecek yardımın yapılması amacıyla birtakım girişimler başlatılmıştır. İzmir'deki girişimlerde öne çıkan isimlerden Bekir Behlül Bey'in Şadırvan altında bulunan Esir Hanı'ndaki bürosu, çok gizli ve dikkatli olarak yürütülmüş çalışmaların ve toplantıların yapıldığı yerlerden biri olmuştur.¹⁹ Hatta İzmir'e gelen Yunan askerleri hakkında toplanan bilgiler, Söke ve An-

¹⁶ Sadiye Tutsak, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, Ankara TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 65; Huyugüzel, 2000, s. 97'de belirtildiği üzere, Bekir Behlül Bey *Medeniyet Gazetesi'*ni İzmir'in Yunanlılarca işgalinden sonra Ahmet Kami Bey ile birlikte çıkarmaya başlamıştır. İşgalden birkaç ay sonra ağustos veya Eylül 1919'da çıkan bu gazete, 1921 Mayısına belki de temmuzuna kadar çıkmıştır. İzmir'in milliyetçi gazeteleri arasında yer alan *Medeniyet*, müttefik sansür kurulundaki İtalyan temsilci Brunetti'nin Türk basınına gösterdiği nispi müsamahadan cesaret alarak, kapanmayı göze alarak Türkler lehine haber ve yazılar yayımlamış ve Yunan temsilci Mihail Rodas'ın girişimleriyle sık sık kapatılmıştır.

¹⁷ Hüseyin Rifat, *İzmir 1914 Aydın Vilayeti 1330 sene-i maliyesi ticaret rehberi*, Haz: Erkan Serçe, İzmir, Akademi Kitabevi, 1997, s. 76; Huyugüzel, 2000, s. 97; "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, s. 254.

¹⁸ Ömer Faruk Huyugüzel, *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2004, s. 91-92.

¹⁹ M. Kamil Dursun, *İzmir Hatıraları*, Haz. Ünal Şenel, İzmir: Akademi Kitabevi, 1994, s. 106.

talya istihbaratına en çok Bekir Behlül Bey tarafından bildirilmiştir.²⁰ Bu denli önemli istihbarat faaliyetlerinde büyük rol oynaması sebebiyle 1921 yılı temmuz ayında, işgal kumandanlığı tarafından Milli Mücadele'ye destek veren diğer bazı aydınlarla birlikte Atina Lusye'de bulunan sivil esirler kampına gönderilmiştir.²¹

Kurtuluş mücadelesinin kazanılmasının ardından yurduna dönebilen Bekir Behlül Bey, vali Abdülhalik Renda Bey'in emriyle İzmir'de yeniden faaliyete geçirilen İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde görev yapmıştır. Bu gelişmenin ardından belediye meclis üyeliğine de seçilmiş ve belediye başkanı Şükrü Kaya Bey'in merkezden verilen görev nedeniyle ayrılması üzerine, bir süre onun yerine vekâlet etmiştir. Sözü edilen görevlerinin yanı sıra 1926 yılında *Havadis Gazetesi'*nde sorumlu müdür olmuş, hukuki ve siyasi içerikli yazılara kaleme almıştır.²²

Hastalığı onu yatağa mahkûm edene kadar dava vekilliği yapmış ve 19 Kasım 1936'da hayata gözlerini yummuştur.

Mukaddime (Başlangıç)

Her şeyde hal-i hâzıra maziden intikal edilir. Ahval-i maziye (geçmiş durumlar) beyanınca ahval-i hâzıra (zamanın şartları) muamma gibi halli (çözümü) müşkil müşevveş (belirsiz) kalır. Evet! Her şey bi-dayetinde nasıl imiş? Ne suretle tevessü etmiş (yayılmış), ne vechle (sebeple) intişar etmiş (yayılmış) bunları ancak tarih gösterdiği gibi müessesat-ı adliyenin dahi nasıl başladığını, ne vechle tevessü eylediğini tarih tayin eder (belli eder). Şu halde ilm-i hukukun tarihi; tarih-i

²⁰ Huyugüzel, 2000, s. 97. "İzmir'de faaliyet gösteren Türk istihbarat gruplarına mensup bazı fedakâr arkadaşlar, sabahdan akşama kadar nöbet nöbet rıhtım üzerinde dolaşarak gerek Pasaport tarafından gerek Alsancak cihetlerinden şehre gelen düşman askerlerinin miktarından, harp malzemesi miktarından ve sevk mahallerinden mümkün olduğu kadar malumat istihsal ederlerdi. Bunlar en çok merhum Bekir Behlül Bey vasıtasıyla Söke ve Antalya istihbaratına bildirilirdi." (Dursun, s. 115.)

²¹ Huyugüzel, 2000, s. 97; "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, s. 254.

²² Dursun, s. 131; Huyugüzel, 2000, ss. 97-98'de belirtildiğine göre, 14 Ocak 1923'te Zübeyde Hanımın vefatı sırasında, Bekir Behlül bey belediye başkanlığına vekâlet etmiştir. Annesinin vefatı dolayısıyla İzmir'e gelen Gazi Mustafa Kemal'i karşılayanlar arasında o da bulunmuştur.

umumi-i insaniyetin (genel insanlık tarihinin) en mühim bir şubesidir.

Hâl-i hâzırdaki (şimdiki durumdaki) ilm-i hukuk, müessesat-ı adliyyeyi anlamak, iyice bilmek için bunların ezmine-i sabıkadaki (geçmiş çağlardaki) hallerini, şekillerini, yani hukukun menbalarını, menşelerini adatın, ulemâ-yi hukukun (hukuk bilginlerinin), hükkâmın zehablarını (hâkimlerin düşüncelerini), bunların ihtiva eylediği kavaidin suret-i tevessü ve intişarını iyice anlamak, iyice bilmek lazımdır. Bu sebeple tarih-i hukuk; kavaid-i ameliyyeyi (pratik kuralları) mucib (gerektiren) bir ilimdir. Tahririne (yazımına) başladığımız tarih-i hukuk zaman ve mekân itibarıyla birçok aksama (bölüme) taksim edilmiştir (ayrılmıştır).

Kısm-1 Evvel (İlk Kısım) Mecusilerin Hukuku

Hintlilerin yani Mecusilerin kanunları, hukuk mevzuaları “Manuva-Deherma-Sastra” denilen kanun kitabında mesturdur (gizlidir). Bu mecmua-i kavanin milad-ı İsa’dan 880 sene evvel telif edildi (yazıldı). Sırası geldikçe beyan edileceği vechle esatir-i Yunaniyye (Yunan mitolojileri) gibi Mecusilerin de birçok aliheleri (tanrıları) vardır. Bunların en büyüğüne “Brahma” tesmiye olunur (adlandırılır). Mecusiler; (Manuva’yı) bu alihe-i azimenin (ulu tanrıların) peygamberi olduğuna el-haletü hazihi (hâlâ) itikad ederler (inanırlar). Şu mecmua-i kavanini (kanunlar mecmuası) dahi Brahma tarafından Manuva’ya vahy olunmuş olmak üzere telakki ederler (kabul ederler). Mecmua-i mezkure (adı geçen) muhtelif (çeşitli) ve müteaddid (birçok) ahkâm (hükümler) ve kavaiden, uluhiyyete (Tanrılık vasfına) müteallik (bağlı) bazı itikadat-ı batılardan (batıl inanışlardan), talim (öğretim) ve terbiyeden (eğitimden), saadet-i dünyeviye ve uhreviyeden! bahseder.

Kavanin-i mahsusa-ı mezkur pek vasi iken ahiren küçük aliheler tarafından telaffuz edilmiştir. İtikadat-ı batılları cümlesinin olarak (Brahma)nın en aziz olan ağzından halk edildiğine (yaratıldığına) Mecusilerin kani oldukları (inandıkları) Brahmanların hükümleri lategay-yerdir (değişmez niteliktedir).

Hindistan’da elyevm cari (kast usulü) vardır ki: Bu usul mucibince hürriyet-i şahsiyye son derecede mahdud kalmış (sınırlı kalmış), hukukun tevessüne (genişlemesine) mani müstakill (başı başı-

na) teşkil eylemiştir. Hind'de bulunan Mecusiler indinde 36 kast vardır. Hindistan'ın umum ahalisinin sülüsünden ziyadesi ihtida etmiş (doğru yola girmiş, İslam dinini kabul etmiş) olduklarından din-i mübeyyin (bildiren din) İslam'ın envar-ı füyuzat-ı na-mütenahisi (sonsuz ilim aydınlığı) sayesinde şu kast usulü beyn-el-İslam (Müslümanlar arasında) terk edilmiş ise de Mecusiler el-haletü hazihi bu usulü terke muvaffak olamamışlardır (başaramamışlardır). Mamafih İngiltere hükümeti kast usulünü resmen tanımaz.

Kısm-ı Sani (İkinci Kısım) İranilerin Hukuku

Milad-ı hazret-i İsa'dan 600 sene evvel İran'da hükema-ı meşhura-dan Zerdüşt isminde birisi var idi. Bu zat; İran'da birçok kanunlar vazetti. Kanun mecmuası olmak üzere Zendevesta namında bir de kitap telif eyledi (yazdı).

(Mizanü'l -Hukuk Mecmuası'nın 5. Sayısından)

Zerdüşt vazeylediği kanunlarını, kendisine nazil olmuş (yukarıdan aşağıya inmiş) vahy alihe addeder ve kendisi da'va-yi nübüvvet (peygamberlik iddiası) eder idi. Zerdüşt kavanini; itikadata, ukubata (cezalara), ahlak ve adaba mütedairdir (dairdir). Fakat tayin eylediği cezaların pek şedid (şiddetli) olmamasına, oldukça garaibden muarrâ (tuhaf şeylerden yoksun) bulunması İranilerin evvel tarihde oldukça bir kavm-i mütemeddin (medeni toplum) bulduklarını teslim kâfidir. Zerdüşt kavanini asırlarca mer'iy-ül-icra (yürürlükte bulunma) tutulduktan sonra tedricen (yavaş yavaş) metruk-ül amel (terk edilmiş iş) kalmıştır. Mecusilerde şiddetle mer'iy-ül-icra olan kast usulü İranilerde de mevcut idi.

Kısm-ı Salis (Üçüncü Kısım) Çinlilerin Hukuku

Çinlilerin milad-ı İsa'dan beş yüz elli sene evvel muntazam bir kanunları yok idi. Adat-ı müttehizeleri (kabul edilen adetleri) kendi indlerinde (kendilerine göre) kanun hükmünde idi. Fakat milad-ı İsa'dan

beş yüz elli sene evvel (Pekin) şehrinde tevellüd eden (doğan) Konfüçyüs namında birisi fevk-al-âde (olağanüstü) bir zekâyâ malik olarak peyderpey (birbirinin ardı sıra) Çin havalisinde kesb-i şöhret eyledi (ün kazandı). Bu zat otuz beş yaşından sonra kendi namına izafetle (bağlantılı) birtakım kavanin vazetmeye başladı.

Konfüçyüs, hükümeti bir peder, tebayı evlad add ederdi (sayardı). Vazeylediği kavaninin mecmuunda (tümünde) şu esası kabul ederek aile rabitasını (bağını) hukuk-u esasiye olmak üzere vazetmiştir. Konfüçyüs'ün vazeylediği kavaninin mecmu oldukça makbul olmakla (kabul edilmekle) beraber vazeylediği cezalar pek şiddetli idi. Maa-hazâ (bununla beraber) Konfüçyüs'ün vazeylediği kavanin el-haletü hazihi Çinliler indinde pek makbul ve pek muteberdir (saygındır).

Konfüçyüs, Zerdüş'te muasır idi. Fakat İran'ın Zerdüş'tü, Mecusilerin Manuva'sı, kavanin mevzualarını kendilerine vahy-i alihe olmak üzere tanıtdırmış oldukları halde (Konfüçyüs) vazeylediği kavanini bu gibi isnadattan (dayanaktan) tecrid ederek (soyutlayarak) doğrudan doğruya kendisi vazeylediğini beyan etmiştir.

Kısm-ı Rabi (Dördüncü Kısım) İbranilerin Hukuku

Akvam-ı şer'iyye (şeriata uygun milletler) miyanında (arasında) hukuk fikri en evvel İbranilerde tevessü etmişdir (yayılmıştır). İbraniler, kendi aralarındaki örf ve adetlere göre idare olunurlar idi ki; bunlar Musa aleyh-is-selam hazretlerinin Cenab-ı ilâhîden tebliğine memur olduğu şeriat-ı Museviye, gerek asr-ı Musa'da gerek a'sâr-ı salife-de (geçmiş asırlarda) akvam-ı sairenin itba eyledikleri (tabi kıldıkları) örf ve adat ile vazeyledikleri kavaninin cümlesine vücuhla müreccah (üstün) bulunduğunu izaha hacet yoktur.

Ez-cümle (bu arada) Mecusiler indinde ale-t-tabî (doğal) olup tedricen her tarafa sirayet etmiş (yayılmış) olan kast usulü şeriat-ı Museviye ile bertaraf edilmiştir. Şeriat-ı Museviye, hürriyet ve müsavat-ı şahsiyeyi emr eder. Şeriat-ı Museviye dört kısma taksim olunur:

1- Usul-i din ve ibadat (ibadetler) gibi şeylerden bahseden hukuk-u mukaddese

- 2- Hukuk-u umûmiyye
- 3- Hukuk-u şahsiyye
- 4- Hukuk-u cezâiyyedir.

Kısm-1 Hamis (Beşinci Kısım) Mısırlıların Hukuku

İlim ve fûnun (fenler), Mısırlılarda pek ziyade terakki etmiş (ilerlemiş) olduğu halde fikr-i hukuk, Mısırlilerde ikinci derecede tevessü etmiştir. Adalete, müsavata (eşitliğe) tamamıyla muhâlif ve mugayir (aykırı) olan kast usulü Mısır'da dahi var idi. Fakat Mecusiler ile İranlılar ve Çinlilerdeki kadar riayet edilmezdi (hürmet edilmezdi).

Mısır'da kavaid-i hukuka riayete icbar edecek (zorlayacak) kuvvet rüesa-ı dîniyye (dini reisler) elinde idi. Rüesa-ı dîniyye kendilerini hukuk-u memleketin muhafızı addederler idi. Kavanin-i mahsusaya (hususî kanunlara) muhalif (aykırı) gördükleri şeyleri imhaya (yok etmeye) çalışırlar icabı (gereği) halinde hükümete de mukavemet ederler idi (karşı dururlardı).

Rüesa-ı dîniyye, merasim-i izdivacıyeyi (evlilik merasimini) icra ile beraber hakk-ı tasarrufun, hukuk-u şahsiyyenin halelden (eksiklikten) vikayesine (korumasına), nikâha müteallik (ilgili) usul ve kavaidin hüsn-i muhafazasına (iyi bir şekilde korunmasını) dikkat ederler idi. Rüesa-ı dîniyye kuvvetleri pek ziyade idi. Hatta garaibden olarak vefat eden hükümdarları kabl-el-defin (defin öncesi) muhakeme etmek (yargılamak) hususunu bile usul ittihaz etmişler idi (kabul etmişlerdi).

Bir hükümdar vefat ettiğinde, zaman-ı saltanatındaki idaresi, mevkiî münakaşa (tartışma) ve muhakemeye (yargılamaya) konulur idi. Netice-i münakaşa ve muhakemede hüsn-i idaresi (iyi idaresi) tahakkuk eder ise naşını izaz (aziz kılma, saygı gösterme) ve tebcil (ululama) ile medfen-i mahsusuna (özel mezara) nakl ederler (aktarırlar), zalim ve gadr (merhametsizlikle) ile muamele ettiği anlaşılır ise tuyûr ve hâşiyeye (kurda kuşa) mekel olmak (yem olmak) üzere kenar bir yere atarlar idi.

(Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 7. Sayısından)

Fenikelilerin Hukuku

Cebel-i Lübnan ile Bahr-i Sefid (Akdeniz) sahili arasında vaki (olan) ve başlıcaları (Sur) ve (Sida) tesmiye olunan kurâ (köyler) ve kasabâtın (kasabaların) ahalisinden ibaret olan Fenikeliler ticaret-i bahriyede, ale-l-husus (en çok) gemicilikte şöhret kazanmış bir taife-dirler (kavimdirler). Bu taife fevk-al-âde gayur (çalışkan), ticareti, seyahati severler idi. Tâli (talih) ve kısmetlerini ilm-i ticarete ve sınaatte (zanaat, sanat) ararlar idi. Bu uğurda Bahr-i Sefid sevhilinin (kıyıları-nın) merakiz-i ticariyesine (ticari merkezlerine) ihtiyar-ı hicret (göç etmeyi tercih etme) ile mevaki-i muhtelefede (çeşitli yerlerde) iskân etmişlerdir. Fenikelilerin arasında hürriyet ve müsavat fikri bu münasebetle pek çabuk tevessü etmişdi.

Fenikelilerin ticaret-i bahriye muâmelâtı (işleri) pek vasi (bol) olduğundan adet ve muâmelât-ı ticariyelerini de pey-der-pey tevsi etmişlerdir (genişletmişlerdir). Fenikelilerin ticaret-i hariciyeleri tevessü etdikçe (genişledikçe) hukuk-u ticariyelerini de pey-der-pey tedvin etmişlerdir. (Rodosluların Kavanini) unvanını almış ve bu kavanin bi-l-umûm (bütün) memalik-i mütecavirede (komşu devletlerde) bir şöhret-i azime (büyük şöhret) kazanmıştır. Fenikelilerin hukuk-u ticariyeleri Romalılar tarafından mazhar kabul olduğu gibi memalik-i mütemeddinede (medeni devletlerde) el-yevm (bugün) mer'iy-ül-icra (yürürlükte) olan hukuk-u ticâriyyeye de bir menba ve mehaz (kaynak) olmuştur.

Rodos Kavanini'nin bu derece mazhar-ı kabul-ü amme (kamuca kabul görmesi) olması Fenikelilerin pek vasi olan ticaret-i hariciyelerinin icab ettirdiği münasebata müteallik (bağlı) bulunan örf ve adetlerinin hükümete, adalete makrun (yakınlaştırılmış) ve esas-ı kuvviye (temel potansiyele) müstenid bulunmasıdır (dayanmasıdır).

Kısm-ı Sadis (Altıncı Kısım) Yunanilerin Hukuku

Yunanilerde fikr-i hukuk pek çabuk tevessü ve intişar etmiştir (yayılmıştır). Fakat Yunanilerin ilm-i hukukda en ziyade sai (çalışma) ve gayretleri hukuk-u siyâsiyye cihetine (yönüne) matuf olduğundan

(eğilmiş) aksam-ı saire-i hukuk, hukuk-u siyâsiyye kadar tevessü edememiş idi.

Yunanilerde zuhûr eden vazı-ı kanunlar, memalik-i şarkıyye-de (doğu ülkelerinde) zuhûr eden vazı-ı kanunların ekserisi (çoğu) gibi nübüvvet (peygamberlik) iddiasında bulunmadılar. Pekin'de zuhûr eden Konfüçyüs'ün eserine iktiza ederek vazettikleri kanunları kendi namlarına (adlarına) izafet eylediler (ilişkilendirdiler). Yunanistan'daki kavaid-i hukukıyyenin devam-ı mer'ıyyeti (yürürlükteki hali), memalik-i şarkıyyede olduğu gibi rüesâ-i ruhaniye (dini reislerin) ellerinde değildi.

Yunanistan'da pek çok vazı-ı kanunlar zuhûr etmiştir. Bunların en eskilerinden bazıları şunlardır:

- 1- Girit krallarından Minos isminde bir zatdır.
- 2- Hükema-ı Yunaniyeden (Yunan hâkimlerden) Zalikos isminde bir zatdır.
- 3- Hükema-ı Yunaniyeden Karondas nam zatdır.
- 4- Isparta kralı Otom nam zatın oğlu Likorn isminde bir zatdır.
- 5- Cumhuriyet-i kadime-i Yunaniye reisi Drakon nam zatdır.
- 6- Ulema-ı Yunaniyeden (Yunan âlimlerinden) birisi olan meşhur Solon nam zatdır.

1

Minos Kanunu

Yunanlıların en eski kavanini (Minos) kanunlarıdır. Minos, kabl-el milad (milattan önce) bin üç yüz tarihlerinde Asya'dan Girit'e geçerek orada hükümdar olmuştur.

Minos kavanini mucibince kâffe-i emval ve emlak (bütün mal ve mülkler) ahali beyninde (arasında) müşterek add edilir, çocuklar umum (halk) tarafından memleket namına terbiye ve iâşe (beslenirdi) olunur idi. Minos kavanini mucibince kâffe-i efrad-ı ahali (halkın tüm bireyleri) asker olmak, esliha (silahlar) ve mühimmat-ı harbiye tedarik etmek, akvam-ı mütecavire ile muharebe ve mukatele (savaş) ederek onların mallarını, memleketlerini zabt ve teshir (ele geçirme) ile akvam-ı mütecavireyi esir eylemek ile mükellef idi. Muhtac olanlara

muavenet (yardım) hususu umum arasında müşterek bir vazife add edilirdi. Çocuklar, her kimin evladı olur ise olsun tefrik (seçme) ve tayin (ayırma) edilmeyerek suret-i umumiyyede (herkesçe) terbiye olunur. Sinn-i mükellefiyete (sorumluluk yaşı) duhullerinde (girişlerinde) asker edilir idi. Efrad-ı ahali kazandıkları, igtinam eyledikleri (yağma ettikleri) emvali, eşyayı biraraya getirir, oradan sarfiyat-ı icra ederler idi (harcama yaparlardı). El-hâsıl (netice itibariyle), Minos kavanini heyet-i ictimaiyeyi mücerred (soyut) harb için teşkil etmek maksadına mübtenidir (dayalıdır) denilebilir.

Yunanlıların ulüm-ı hikemiyye ve tabiiyyedeki (ahlak, eşya ve tabiatın hakikatına ilişkin bilgiler) malumat-ı vasiaları (geniş bilgileri) gayri kabil-i inkâr (inkârı imkânsız) iken dünyaya gelmekten maksad-ı hakikiyye mugayir efkâr-ı batıluya (batıl düşüncelere) müstenid (dayanan) böyle kavanin vazetmeleri zamanın, mekânın muktezayâtından (lazım getirdiği şeylerden) başka bir şeye atf edilemez (bağlanamaz).

2

Zalikos Kavanini

Zalikos kabl-el milad yedi yüz kırk tarihlerinde bir kanun vazetmiştir. Bu zatın vazeylediği kanun İtalya'nın memalik-i kadimesinden olan (Lukr) şehri ahali arasında mer'iy-ül-icra idi.

Zalikos kavanini mucibince zanilerin (zina edenlerin) gözleri çıkarılır idi. Zalikos kavanini şiddetli cezaları cami ise de (içinde bulunduruyorsa da) ahali (halk) ahkâm-ı kavanine (kanunların hükümlerine) son derece riayet ederlerdi. Hatta bir gün Zalikos'un oğlu zina töhmetiyle mahkûm-u aleyh oldu (aleyhine hüküm giydi). Zalikos kendi oğlu hakkında hükm-ü kanunun icrasını (yerine getirilmesini) talep eyledi.

Ahalinin Zalikos'a pek ziyade hürmetleri olması hasbiyle (gereğince) oğlunun şu cezadan afvını istediler. Zalikos oğlunun yalnız bir gözünü çıkarmağa muvafakat eylemiş ise de (razı olmuşsa da) diğer gözüne bedel kendisinin bir gözünü çıkarmışdır.

3

Karondas Kavanini

Karondas kabl-el milad altı yüz tarihlerinde ber-hayat idi (sağdı). Sicilya'da vaki (Katan) ve (Kum) ve (Rejiyum) kasabaları ahali-sine yirmi sene mütemadiyen (kesintisiz) birçok kanunlar vazetmiş-tir. Hâkim-i muma-ileyh (adı geçen hükümdar), vazeylediği kanunla-rı mucibince meclis-i ahalinin (halk meclisinin) müsellahan (silahlı ola-rak) huzurunu men etmiş idi. Buna muhalif hareket edenlerin cezası da idam idi. Bir gün her nasılsa işbu kanuna muhalif olarak kendisi ha-reket etmiş olduğu için kendi kılıcıyla intihar eylemiştir.

(*Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 8. Sayısından*)

4

Likorn Kavanini

Likorn'un büyük biraderi (Polidikt) kabl-el milad sekiz yüz dok-san sekiz tarihinde vefat eylemiş idi. Hin-i vefatında (vefatı sırasında) yirmi beş yaşında idi. Zevcesi hamile olduğu halde dul kaldı. Isparta kanunları mucibince veraset-i hükümet kralın erkek evladına aid idi. Polidikt'in dul kalan zevcesi, kendisini tezvic etmek (eş kılmak) şartıy-la batınındaki çocuğu telef etmeği taahhüd ederek veraset-i hüküme-ti Likorn'a teklif eyledi.

Likorn cinayetkarane olan şu teklifi red eyledi. Tevellüd eden ve Hari Laius tesmiye olunan (adlandırılan) yeğeni prensin vasisi unva-nını almakla iktifa eyledi (yetindi). Prensinn-i bulûğa (ergenlik ya-şına) vusulüne (erişmesine) değin umur-ı hükümeti (hükümet işleri-ni) unvan-ı vesayet altında idare eyledi. Fakat yekdiğerini müteâkib (birbirini ardından gelerek) zuhûr eden igtışaşata (karışıklıklara) kar-şı taht-ı hükümetinde olan memalik (ülkeler) için daha şedid ve daha nafi (faydalı) kavanin vazına ihtiyaç his eylediğinden kavanin-i mü-devvinelerini (tedvin edilmiş kanunlarını) tealüm (herkesin bilmesi) ve tederrüs (ders olarak okutma) ile avdetde (dönüşte) tatbik eylemek üzere Girit'e, Mısır'a azimet eyledi (gitti). Avdetinde (Hari Laius) ile ittifak ederek kabl-el milad sekiz yüz seksen dört tarihinde birçok ka-vanın vazeyledi.

Likorn'un kanunları tedvin olunmamıştır. Ezberden hıfz olunur (saklanır). Ağızdan ağza nakledilerek tahsil edilir idi. Likorn, kanunlarını Yunanistan'da vaki (olan) Isparta ahalisine vazetmiştir. Bu kanunlar Minos'un kavaninine müşabih (benzer) olarak münhasıran (özellikle) makasid-i siyâsiyyeye (siyasi maksatlara) mübtteni idi (dayanırdı).

Likorn kavanini mucibince bir kimse arazi sahibi olamaz idi. Sebebi, efrad-ı ahaliden birisi irsen (miras yoluyla) olsun şer'an (şeriata uygun) olsun bir mikdar arazi zabt edip de diğer taraftan birçok efradın araziden mahrum kalması adalete mugayir add olunur idi. Isparta'nın kâffe-i arazisi nüfus-i mevcudeye (mevcut nüfusa) taksim edilerek onlar tarafından ziraat ve hırsat (koruma) edilir, hâsılat makasid-i siyasiyye uğrunda sarf olunur idi. Çocuklar, gençler suret-i umumiyyede canib-i hükümetten (hükümet tarafından) terbiye ve idare olunur, sinn-i mükellefiyete (sorumluluk yaşına) geldiklerinde asker edilir idi.

Bu gibi tedabir-i siyâsiyye (siyasi tedbirler), akvam-ı mütecavire ile muharebe, mukatele etmek, tevsi-i hudud (sınır genişletmek) ve hükümet eylemek fikrini, maksadını teshil (kolaylaştırma) için ittihaz olunmuş idi (kabul olunmuştu).

(Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 9. Sayısından)

Isparta'da hürriyet-i şahsiyye yok. Efrad-ı ahalinin kâffesi harekât-ı hâriciyye ve dâhiliyelerinde kavanin-i mevzuaya (söz edile kanunlara) tabi edilir. Yani efrad-ı ahalinin kâffe-i harekât ve sekenâtı (bütün tavır ve hareketleri) kanun ile tayin olunmuş idi. Likorn'un vazeylediği kanunların kâffesi (cümlesi) efkâr-ı siyâsiyyeye müstenid olmakla (dayanmakla) beraber iki maksad takip eder idi:

1- Efrad-ı ahalinin iktisab-ı emval ve emlakta (mal ve mülk kazanımında) ve kâffe-i ahvalde (bütün durumlarda) müsavâtı.

2- Cengâver (savaşçı) bir hükümet tesis (kuruluş) ve teşkili (yapımı).

Birinci maksadın hayyiz-i husule gelmesi (meydana gelmesi) için arazi-i mevcude mütesaviyen (birbirine eş değerde) herkese taksim olundu. Herkesin hissesine isabet eden mikdar arazinin ahire-i fera-

ğı (sonradan başkasına terk edilmesi), tenkis (azaltma), tezyidi (arttırma) men edildi. Altın, gümüş meskûkât (paralar) kaldırılarak yerine demirden sikke darb edildi. Mekulatın (yiyecekler), meşrubatın kâffesi umum arasında müşterek add edildi. Çocuklar, suret-i umûmiyyede ve bir siyakta (bir tarzda) terbiye edildi. Gençler daima harp talimleriyle iştigale (uğraşmaya) mecbur tutuldu.

İkinci maksadın hayyiz-i husule gelmesi (meydana gelmesi) için de taife-i inas (kadınlar cemaati), hükümete tabi tutuldu. Harf ve sanayinin kâffesi (söz ve sanatların tümü) üseraya (esirlere) terk edilerek bunların icrası efrad-ı ahaliye memnu tutuldu (yasak edildi).

İşbu kanunların vazı memnuniyet-i umûmiyyeye mucib (sebeup olamayarak gitdikçe pek çok müşkilata (güçlüklerle), ihtilafata (uyuşmazlıklara) badi oldu (sebeup oldu). Hatta bir meydanda efrad-ı ahali den birtakımı Likorn'un üzerine hücum etti. İçlerinden birisi Likorn'un bir gözünü çıkarmıştı. Taarruzlar biraz kesb-i sükûn (yatışınca) ettikten sonra Likorn vatandaşlarına hitaben: "Bir müddet gaybubet edeceğim (göz önünde olmayacağım). Müddet-i gaybubetim esnasında vazetmiş olduğum kanunlara riayet etmenizi teklif ederim." dedi. Cümlesi kabul etmeleriyle sözlerinde sebat edeceklerine (kararlarından vazgeçmeyeceklerine) dair kendilerine yemin ettirdi. Bundan sonra ihtiyar eylediği seyahat-ı tavileden (uzun yolculuktan) bir daha avdet etmedi (dönmedi).

5

Drakon Kanunları

Drakon'un kanunları Likorn'un kanunları gibi ezberden hıfz edilmeyerek (saklanmayarak) her birisi tedvin edilmiştir (kitap haline getirilmiştir). Hatta bunlardan on bir adedi bir kitapta olmak üzere bin beş yüz seksen sekiz tarihinde Fransa'nın Lyon şehrinde tab edilmiştir (basılmıştır). Fakat Drakon'un kabl-el milad 624 tarihine doğru vazetmiş olduğu işbu kanunlar Yunanlıların en şiddetli kanunlarından maduddur (sayılır). Yunanlıların en meşhur hatiplerinden Demand, Drakon kanunları hakkında: "Bunlar kan ile yazılmıştır." diye müvaheze de (tarizde) bulunmuştur. Drakon kanunları pek şiddetli cezaları cami olduğu (içinde bulundurduğu) için tarih-i vazından (vazedildiği tarih-

ten) sonra pek az müddet tatbik edilebilmiş ise de hemen hüküm ve itibardan sakıt olmuştur (düşmüştür).

7

Solon Kanunları

Solon Atina'nın en sonraki hükümdarı olan "Koderos" sülalesindedir. Kabl-el milad 640 tarihinde Salamin adasında dünyaya gelmiştir. Solon Yunanlıların en meşhur şairlerinden ve en mahir (maharetli) hatiplerinden idi.

Solon evvela ticarete süluk ederek (bir yola girme) hayli servet peyda eylediği gibi pederinin tehlikeye vazeylediği servetini de temin eylemiştir (güvenli bir hale sokmuştur). Bundan sonra Atina'ya gidecek orada meclislerde, ordularda mühim mevkiler ihraz etmiş (kazanmış), vatanına büyük hizmetlerde (hizmetlerde) bulunmuştur.

Solon, Drakon'un kanunlarını fesh ve ilga ederek Yunanistan'ın şark cihetinde (doğu yönünde) bir kıt'a-i sagire (küçük parça) olan (Atin) kasabası ahalisine yeniden bir kanun vazetmiştir. Solon'un kanunları ağaçtan mamul esas levhalara hakk edilerek (kazınarak) Atin kasabasının payitahtı olan Atina'nın iç kalelerinde hıfz edilmiş idi (ezberlenmişti). Bunlar şimdi mevcut değildir. Fakat münderecâtınca (içindekilerce) Likorn'un kanunlarından daha vasi idi (genişti).

Solon kanunları hükümet-i havas (saygın hükümet) ile hükümet-i avamın arasını telfik eyledi (birleştirdi). Bu kanun, otuz seneden beri caygir olan (yer tutan) karışıklıkları ref etdi (kaldırdı). Servetlerine göre efrad-ı ahaliyi dört sınıf üzerine taksim ederek bir meclis-i ahali tesis eyledi (kurdu). Husul-i muadele (eşitlik) ve mukabele (karşılık) mülhazasıyla (düşüncesiyle) bir de meclis-i ayan teşkil etti. Kavanin-i cedideye (yeni kanunlara) kemal-i sadakatle (tam sadakatle) itba edeceklerine (boyun eğeceklerine) dair aza-ı mecalise (meclislerin üyelerine) yemin ettirdi.

Fakat ihtiyar eylediği (kendi arzusuyla hareket ettiği) Mısır ve Kıbrıs seyahatlerinde on sene sonra avdetinde vazeylediği kanunlarını metruk-ül-amel (kullanılmaktan vazgeçilmiş iş) gördü. Vatandaşları arasında ihtilaflar çoğalmış, fırka fırka ayrılarak cümlesi yekdiğerinin (birbirinin) aleyhinde ihtiyar-ı hareket eylemişlerdi (hareket et-

meyi seçmişlerdi). Bunların beyinlerini (aralarını) telife (uzlaştırma-ya) müteallik (dair) mesaisi müsmir (faydalı) olamadığı gibi kendisi Kıbrıs'a nefy eyledi (sürgün edildi).

Mülahaza (dikkatli bakış)

Hatta Roma'nın en meşhur erbab-ı hukukundan (hukuk adamlarından) madud olan (sayılan) Çiçeron asarında (eserlerinde) "Hukuk-u Yunaniye, kavaid-i ilm-i hukuka mübtteni değildir (dayanmaz)." diye tarifte bile bulunmuştur.

Yunanlıların ezmine-i salifeye (geçmiş asırlara) ait olan hukuk, hikmete (bilgiye), adalete muhalif (aykırı) olmakla beraber naks (noksan) ve pek müşevveşdir (düzensizdir). Maa-hazâ (bununla beraber) hükema-ı Yunaniyenin Eflatun ve Aristo'nun asarından (eserlerinden) olan ulum-i siyasiyenin (siyasi bilimlerin) tahsili lüzumuna el-haletü hazihi (hala) ehemmiyet-i azime (çok önem) verilmektedir.

(Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 10. Sayısından)

Kısm-ı Sabi (Yedinci Kısım) Romalıların Hukuku

İlm-i hukuku en evvel mektube (yazılmış) haline vazeden, yani tedvin eyleyen kavim Romalılardır. Romalılar, ilm-i hukuku gerek kendilerinden mukaddem (önceki) gerek kendileriyle muasır olan akvamın isal edemedikleri (vardıramadıkları) bir derece-i kâmile (olgunluk derecesine) erdirmişlerdir.

El- haletü hazihi (hala) Roma hukukuyla tarih-i hukuku, bunların müştemel olduğu (içinde bulunduğu) kavaid-i esâsiyye (temel kural-lar) Avrupa mekatib-i hukukiyyesinde (hukuk mekteplerinde) sûret-i mahsusada (özel olarak) tedris olunmaktadır (okutulmaktadır).

Roma hukukunun müteaddid (çok) ve muhtelif mehaz (kaynak) ve menbalarından, bu kavim-i meşhurun müessesat-ı adliyesinden, tevsiat (genişleme) ve terakkiyatının sûret-i husulünden (meydana gelişinden) malumat (bilgi) vermezden mukaddem (önce) Roma'nın sûret-i zuhuru (meydana çıkışı) hakkında bazı mesail-i tarihiyeden (tarihi meselelerden) bahsetmek icab etmiştir.

Fasl-ı Evvel (İlk Fası) **(Roma'nın Müesseseleri)**

Roma'nın Alpelonga şehrinde Numitur namında kemal-i adl ve hakkaniyet (tam doğruluk ve hakka uygunluk) ile icra-ı hükümet eden (devleti idare eden) bir hükümdar var idi. Bu zatın hükümeti kabl-el-hicre (Hicretten önce) on dördüncü asra müsadif idi (tesadüftü). Alpelonga şehri Laçium kıtasının merkezi idi. Taht-ı hükümranisinde bulunan ahali hükümdarları olan Numitur'dan fevk-al-âde memnun idiler. Numitur'un Amulius namında küçük bir biraderi var idi. İsyân etti. Neticede Numitur'un elinden hükümeti zabt ederek kendisini habs (hapis) eylediği gibi oğlunu da katl eyledi (öldürdü). Resuliye namındaki kızını dahi rahibe sıfatıyla Vesta mabedine verdi.

Vesta mabedinde istihdam olunan kızların kocaya varmaları memnu idi. Mabetteki kızlar, ayınlerince daima yanması matlub olan (istenilen) ateşin muhafazasına memur idiler. Amulius'un bundan maksadı malumdur (bellidir). İleride dava-ı hükümet edecek (hükümet iddiasında bulunacak) bir kimse zûhur etmemek (baş göstermemesi) için biraderinin zürriyetini (soyunu) kesmek...! Lakin Resuliye habs edildiği Vesta mabedinde rahibelik vazifesini ifa etmedi. Rivayete nazaran Mars isminde bir delikanlı ile münasebat-ı gayr-i meşruada (gayri meşru ilişkilerde) bulunmuş, bunun firaşından Romulus ile Romus isminde ikiz olarak iki erkek çocuğu tevlid etmiştir (doğurmuştur).

Memleketin kanunları mucibince Resuliye diri diri toprağa gömüldü. İvizler de bir sal üzerine konularak Tir nehrinin mecrasına (aktığı yatağa) salıverildi. Sevk-i ceryan bu ikizleri Platin dağının eteğinde bir incir ağacının altına götürmüştür. Oralarda geşt ü güzar eden (gezen) bir çoban bu ikizleri bulup hanesine kaldırmıştır. İşte Roma'yı tesis edenler veled-i gayr-i meşru olan şu ikiz biraderlerdir.

Fasl-ı Sani (İkinci Fası) **Roma'nın Suret-i Tesisi Hakkında**

Romulus ile Romus büyüdükden bir müddet sonra piç olduklarından dolayı kendileriyle kimsenin görüşmemesinden, herkes kendilerine fena nazarla bakdıklarından çobanın nezdinde kalmayarak dağlara çıkıp haydutluk ile meşgul olmuşlardır. Romulus ile Romus kendile-

ri gibi başlarına topladıkları serserilerle tevsi-i cemiyet-i şekavet (haydutluk topluluğunu genişletmişler) etmişler, herkesi dehşetler içinde bırakmışlardır.

Maa-hazâ bu ikizler gitgide kim olduklarını öteden beriden işidib (duyup) öğrendikleri vakit hempalarıyla (arkadaşlarıyla) beraber Alpelonga şehri üzerine hücum ederek Amulius'u katl ve Numitur'u mahbûstan çıkarıp tahta iclas ettirmişlerdir (oturtmuşlardır). Numitur ikizleri nezdinde alıkoymak istemiş ise de bunlar dağlarda serbest büyümüş oldukları için şehirde sıkılmış olduklarından yine dağlara çıkarak bir müddet daha haydutlukta devam etmişlerdir.

Cemiyetleri gittikçe tekessür ettiğinden (çoğaldığından) her istediklerini icraya muktedir olurlar (güçleri yetmiş), her türlü tecavüzlerde bulunurlar idi. Nihayet, serserilikten usanmış, yaptıklarına nadim (pişman) olmuş olduklarından suret-i meşruada imrar-ı hayat (meşru bir hayata geçilmek) etmek üzere sanâyi-i meşrua (meşru zanaatler) ile meşgul olmaya verdikleri karar üzerine kendileri için mukaddes olan Platin dağına gelip orada bir şehir tesis eylemişlerdir. Fakat her ikisi de tesis eyledikleri bu yeni şehre kendi namını tesmiye etmek istediklerinden dolayı aralarında bir ihtilaf-ı şedid zuhur etmiştir.

İhtilaf münazaaya (çekişmeye) müncer olduğundan (sürüklendiğinden) Romulus şehrin etrafında bir istihkâm inşasına ibtidar etmiş (çabuklukla başlamış) Romus ise istihkâm aleyhinde bularak (ahalinin şecaati (yiğitliği) kal'alara (kalelere) bedel olmalı) gibi bir nazariyeye kapılarak o noktada ısrar etmiş hatta inşa olunan kalanın duvarını sıçrayıp aşmak suretiyle istihza (alay) etmiş olduğundan Romulus fevkal-âde hiddetlenerek biraderini derhal iki parça etmiş ve "şehrimizin istihkâmını cebren tecavüz edenin akıbeti (sonu) bu olur." demiş ve bunun üzerine yeni inşa edilen şehri kendi ismine izafetle Roma yâd eylemiştir.

(Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 13. Sayısından)

Romulus Roma şehrini tesis ettikten sonra şehri doldurmak için müracaat eden birtakım serserileri kabul etmiş, bunlar da o kadar çok gelmişlerdir ki, sığamadıklarından Platin tepesinin karşısında bulunan Kapitulye tepesinde yeni mahalle inşa etmişlerdir.

Gelenlerin cümlesi bekâr idi. Roma'da yerleştikten, mal ve mülk sahibi olduktan sonra evlad ve ıyal (eş) sahibi olmak arzusuna düşüklerinden etrafındaki şehirlere müracaatla kız istediler. Lakin Romalıların kimisi haydutluktan gelmiş, kimisi katil, kimisi sârik (hırsız), kimisi de köle olduklarından komşuları bunlara kanun kaçakları nazarıyla bakarak kız vermemişlerdir. Bundan dolayı galeyana gelmiş olan Romalılar, oyunlarını seyr etmek için gelmiş olan Sabin kavminin kızlarını gasb ettiler. Bu vaka Sabinler ile Romalılar arasında muharebe zuhurunu intac eylemiş (doğurmuş). Açılan muharebe haylice de devam etmiş ise de Sabinler çok olduğu halde Romalılara galebe edememiştir (galip gelememiştir). Bunun sebebi, Romulus arkadaşlarını bölüklere, bölükleri taburlara taksim ederek üzerlerine zabitler tayin etmiş ve-l-hâsıl (sözün kısası) maiyetini (emri altındakileri) muntazam asker haline koymuş olmasıdır.

Netice-i muharebede, Sabinler ihaneten Roma'ya girmiş oldukları cihetle (sebeple) muharebe sokaklarda devam etmiş, lakin bu sırada Sabin kızları gelip iki muharip askerlerin aralarına girerek Sabinlere hitaben: "Kocalarımızı bağışlayın!" Romalılara hitaben: "Pederlerimiz ile kardeşlerimizin kanunu dökmeyin!" diye feryada başladıklarından iki taraf terk-i silah edip barışmışlardır. Hatta Sabinlerin kısm-ı azamı memleketlerini bırakıp Roma'ya hicret (göç) etmişlerdir.

Sabinler hükümdarları olan Taçius ile beraber gelmişler idi, birkaç sene sonra vefat etmekle Romulus'a tabiiyyet ettiler. Fakat Romulus dahi vefat edince asıl Romalılar kendilerinin millet-i hâkime (hükmeden millet) olduklarını iddia ettiler. Sabinler Romalıların bu iddialarını kabul etmediler. Bir hayli münazaadan sonra hükümdarın her vakit Romalılar tarafından intihâb olunmasına (seçilmesine), fakat vefat eden hükümdar Romalı olur ise yerine Sabinlerden, Sabinlerden olursa Romalılardan halef tayin edilmesine karar verdiler.

Bu karar üzerine Sabin ayanından Tumapumepilius namındaki zatı hükümdar intihâb ettiler. Tumapumepilius Roma'nın en birinci vaz'ı-kanunu olmuşdur. Tumapumepilius ahalinin umur-i mezhebî-yeleri (din işleri) ile memleketin umûr-i dâhiliyesi hakkında birçok nizamât vazeylemiştir. Tumapumepilius harbi sevmez, sulhperver bir zat idi.

Romalılar, umumiyetle Tumapumepilius'un umûr-i idare-i memleket hakkındaki tedabir-i müttahazasını (kabul ettiği tedbirlerini), vazeylediği usul ve kavanini takdir eder, hatta bu derece iktidarını fevkal-beşer (insanüstü) add ederek bunları Tumapumepilius'a periler tarafından telkin ve tebliğ edildiğine itikad ederler idi (inanırlardı).

Meşahir-i hukukiyeden (ünlü hukukçulardan) Pontif ve Felamin nam kâhinler ile Vesta rahibeleri ve Ogur tesmiye edilen hatifler (gayıptan haber veren melekler) Tumapumepilius'un zamanında zûhur etmiştir

Fasl-ı Salis (Üçüncü Fasil) Roma Cumhuriyeti

Roma şehri beş altı hükümdar zamanında tevsi-i hudud eylemiş ise de Roma'da hakk-ı müsavat henüz tesis etmemiş idi. Roma'da zadedgân (soylular) sınıfı vardı. Umûr-ı idare bunların elinde idi. Alel-husus menba-ı hayr (hayır kaynağı) ıtlak eyledikleri (söyledikleri) hükümdar-ı ahirleri Sarvius'un yerine makam-ı hükümdariye gelen oğlu Narlekin zalim, gaddar bir adam idi. Mamafih Narlekin mevki-i iktidara gelince en ziyade zadedgân sınıfını tazyike başladı (zorladı). Ecnebilerden aylıkla asker tedarik ederek bunları cümlenin hukukunu, devletin kavanin ve nizamatını izaaya (kaybetmeye) alet ittihaz eyledi (kullandı). Sahib-i nüfuz olan kişizadelerin kimisini katl, kimisinin malını müsadere eyledi.

Narlekin'in idare-i zalımanesinden sıkılmış olan Romalıların senato meclisi kabl-el-milad 1132' de hükümet-i mutlakıyyi lağv ile cumhuriyet ilan eylemiştir. Senato meclisi cemi (hep, cümle) zamanda Roma'nın idare mihver-i idi (ekseniydi). Bu meclisin azası üç yüz kişiden ibaret idi. Umum zadedgân Korye denilen on fırkaya münkasım idi (bölünmüştü). Ahval-i fevkal-ade üzerine vaki olan ictima-i umumiye Korye Meclisi denilirdi. Senato ile Korye meclisleri tarafından verilen kararlar kanun makamında telakki olunur idi. Ancak hükümetin kararlarını senato meclisi ve kararlarını da ictima-i umumi fesh edebilirdi.

Umum zadedgân peder makamında Patrici denilir, hiçbir imtiyazı olmayan sınıf-ı ahaliye Pelis tabir olunur idi. Sınıf-ı ahali, rütbe ve

mesned (paye) alamazlar, hükümetin işlerine karışamazlar idi. Al-el-husus (hele) zadedgân ile kız alıp vermek gibi münasebatta bulunamazlar idi. Hatta Romalılar kanunlarına hamî-i za'fa (zaaf koruyucu) ıt-lak eyledikleri halde bu kanunlar bile Roma'da sunuf-ı ahali (ahali sınıfları) için ayrı idi. Cumhuriyet devrinin ilk nısfı (yarısı) Pelislerin müsavat-ı hukuk için teşebbüsleriyle zadedgânın bunlara karşı muhalefeti içinde geçmiştir.

Zadedgân ile ahali arasında bir fırka daha vardı ki, Kalyenet namıyla maruf idi (bilinirdi). Kalyenetler, resmen zadedgân güruhuna mensup ve onların hukukuna malikti. Lakin Kalyenetler fakir oldukları için intisap eyledikleri (mensup oldukları) büyük hanedanlar sayesinde geçinirler idi. Bunlar bendegân-ı güruhu idi.

Fasl-ı Rabi (Dördüncü Fası) **Romalıların Medyunlar Hakkındaki Kavanini**

La-yenkati (durmadan) devam eden muharebeler, ahaliyi fakr u zaruret (şiddetli yoksulluk) içinde bırakmış idi. Gariptir ki Roma askeri devlet tarafından beslenmeyip askerler, kendi kendilerini iâşeye mecbur idiler. Muharebelerden dolayı ahali, arazilerini ziraata vakit ve meydan bulamıyorlar idi. Askerde olan evladlarını, çoluk çocuklarını iâşe için gayet ağır faiz ile akçe istikrazına (ödünç alma) mecbur oluyorlar idi. Borçlarını vermedikleri cihetle (sebeple) zadedgâna esir olurlar idi. Evet! Romalıların kanunları medyunlar (borçlular) hakkında pek şedid idi.

(Mizanii'l-Hukuk Mecmuası'nın 16. Sayısından)

Tediye-i deynden (borç ödemedi) aciz kalan medyun iflas yerine daine (alacaklıya) esir olur idi. Hatta dainler müteaddid (çok) olur ise medyun satılır. Bedeli dainlere taksim olunur idi. Roma kanunları, medyunun katline, cesedinin dainler beyninde taksimine emr ederdi.

Recil gölü muharebesinden evvel ahali senato meclisine müracaat ederek fakr u zaruretlerinin tahfifine (hafifletilmesine) çare bulunmasını, bu reclerinin (sarsılmalarının) lağvını, düyun (borçlar) hakkındaki kavaninin feshini talep etmişlerse de evvela muvaffak cevab alama-

mış olmalarına, muvahiren (sonradan) aldıkları vaadi senato meclisinin incaz etmemesine (yerine getirmemesine) binaen ahali Roma şehrini terke karar vermişler idi.

Bunun üzerine dayin ile medyun hakkında olan kavanin tadil edildi (değiştirildi). Tadil olunan kavanin mucibince deyn için esir olanlara hürriyet iade olunacak, tediye-i deynden aczi bulunanlar bu reclerinden kurtarılacak, fi-maba'd (bundan sonra) Romalılar deyn için esir olmayacak idi.

Roma askeri tarafından muharebede zabt olunan arazi hükümet malı sayılır idi. Hükümet malı olan bil-cümle emlak, galesi için (geliri için) müzayedeye (artırmaya) vazedilir (konulur), kimin uhdesinde (sorumluluğunda) takarrür eder ise (karar bulursa) ona icâr olunur idi (kiraya verilirdi). Kişizadeler, mürûr-i zemânla (zamanaşımıyla) bedelat-ı icareyi kat ederek (keserek) emval-i hükümeti (hükümet malını), emval-i mevruse (miras kalmış mal) gibi zabt ederler idi.

Konsülüslerden (Kasius) emval-i hükümet ile arazi hakkında bir kanun tanzim eyledi. Bu kanun mucibince emval-i hükümetden olan araziden muhtac olanların ihtiyacına kâfi mikdarı tefrik edilerek ahaliye tevzi edilecek (dağıtılacak), bakıyyesi dahi icar edilecek ise de bedelat-ı icareleri muntazaman tahsil edilecek idi.

İşlerine el vermeyen umum zadedgân, başta senato-i meclis dahi olduğu halde bu kanunun tatbikatını men için her teşebbüste bulunmuşlardır. Hatta Kasius'u hükümeti zabt etmek hırsıyla itham ederek idamına hüküm verdirmişlerdir. İlk defa olarak Roma'da tanzim edilmiş olan arazi kanunu daha kuvvede iken fesh edildi.

(Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 17. Sayısından)

Senato-i meclis azası bulunan zadedgân, içlerine ahaliden aza kabul etmek istemezler idi. Aza yerine iki vekil kabul olunur idi. Bunlara da Tribün namı verilir idi. Milletvekilleri ahaliye bir imtiyaz istihsali (ele geçirme) için bir felaketi bile vesile ittihaz ederler idi (kabul ederlerdi). Milletvekilleri ahaliyi cem ederler (toplarlar), ahval-i umumiyye (genel durumlar) hakkında reyini sorarlar idi. Ahalinin verdiği kararlar, senatonun kararları gibi kanun hükmünde add edilir idi.

1083 senesinde Tribün Terentilus yeni kavanin tanzimi ile usul-i muhakemenin ıslahını talep eyledi. Bu tarihe kadar Roma'nın muntazam kavanin mecmuası yok idi.

Cünha (küçük kabahatler), cinayet işleri konsülüs tarafından, hukuk işleri dahi zadedgândan müntahib (seçen) hâkimler tarafından rüyet olunur idi (bakılırdı). İş pek mühim olur ise senato meclisi bakar idi. Lakin meydanda muntazam kavanin mevcut olmadığından işler keyfe ma yeşa (istediği gibi) görülür idi. Hatta tefrik-i vezaife dair ortada bir usul-i mevzua yok idi. Fazla olarak ahali zadedgân için cari olan hukuk ve usulden mahrum idi. İşte Terentilus'un talep eylediği kavanin ile usul-i muhakeme, ahkâm-ı umum için cari olacak derecede kavanin-i esâsiyyeden ibaret idi.

Terentilus'un talebi senato meclisinin de muvafakatine iktiran etmekle (yaklaşmakla) en sonra Tribün intihab olunan Dentinos tarafından Yunanistan'a gidip oranın kanunlarını tahkik ve tedkik etmek üzere üç zat memur edildi. Memurların avdeti üzerine senato meclisi matlub olan (istenilen) kanunları tanzim için on azadan mürekkeb fevkalade bir meclis teşkil etmiştir. Bu meclisin tarih-i teşkili günü kavanin ve nizam-ı haziranın mefsuhiyyeti (hükümsüzlüğü) ilan olunmuş, senato meclisi dağılmış, konsülüslük, tribünlük tatil edilmiş, bu meclise fevkalade hadsiz, hesapsız iktidar verilmiş, umurun canı, malı onların keyiflerine havale olunmuşdur. Maa-hazâ meclis-i umumi azaları hükümdar derecesinde oldukları halde iktidarlarını sû-i isti'mâl etmemişlerdir (kötüye kullanmamışlardır).

Meclis-i umumi tarafından bir sene zarfında on levha kavanin tanzim edilerek ahaliye arz olunmuş, ahali tarafından kabul edilmiştir. Bu meclis-i umumiye Deçmuvir tabir olunurdu. Birinci Deçmuvir'in on levha kanunlarına ikinci Deçmuvir iki levha daha ilave etmiştir. Adedi on ikiye balığ olan kavanin levhaları Romalılar ile sair İtalyalıların eski usul ve adatından, ahiren Yunanistan'a izam kılınan (yollanan) üç memur vasıtasıyla Yunanilerden alınan kanunlardan mehuz idi (almıştı). Kanunların muntazam olmasına nazaran herkes onları memnunen kabul eylemiş idi. Bu yeni kanunlar umum Romalıların kanun nazarında müsavi olduklarını gösteriyor idi.

Mahkemece, usul-i muhakemece ittihaz edilen (kabul edilen) kararca, onların suar-ı icraiyelerince (yürütme suretince) her sınıf efrad

arasında hiçbir fark olmayacağı beyan edilir idi. Fakat hukuk-u medeniyyeye malik olan ahali büsbütün müsavi olmak için daha pek çok şeylere ihtiyac idi. Ahali, konsülüslük, senatoda azalık gibi memuriyetlere henüz kabul olunmuyor idi. Bunlar hala zadedgâna mahsus idi. Hatta zadedgâna kız verip almakdan da mahrum idiler.

(*Mizanü'l-Hukuk Mecmuası'nın 25. Sayısından*)

KAYNAKLAR

- Bekir Behlül, "Mülahhas Tarih-i İlm-i Hukuk", *Mizanü'l-Hukuk*, Sayı 5, 1324 (1908-1909), ss. 48-49.
- _____, Sayı 7, s. 71-72.
- _____, Sayı 8, s. 84-85.
- _____, Sayı 9, s. 99-100.
- _____, Sayı 10, s. 107-108.
- _____, Sayı 13, s. 146-147.
- _____, Sayı 15, s. 164-165.
- _____, Sayı 16, s. 179-180.
- _____, Sayı 17, s. 187.
- _____, Sayı 25, s. 284.
- Berber, Engin (çev.), *İzmir 1876ve 1908 (Yunanca Rehberlere Göre Meşrutiyette İzmir)*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2008.
- Cevat Sami ve Hüseyin Hüsnü, *İzmir 1905*, Çev. Erkan Serçe, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2000.
- Dursun, M. Kamil, *İzmir Hatıraları*, Haz. Ünal Şenel, İzmir: Akademi Kitabevi, 1994.
- Huyugüzel, Ömer Faruk, *İzmir'in Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- _____, "İzmir'de Kültür Kurumları", 21. Yüzyıl Eşiğinde İzmir Uluslararası Sempozyumu, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2001.
- _____, *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2004.
- Hüseyin Rıfat, *İzmir 1914 Aydın Vilayeti 1330 sene-i maliyesi ticaret rehberi*, Haz. Erkan Serçe, İzmir: Akademi Kitabevi, 1997.

- Karayalçın, Yaşar ve Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Bibliyografyası Türk Harflerinin Kabulüne Kadar Yayınlanmış Kitap ve Makaleler 1727-1928*, Ankara: Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü Yayını, 1972.
- "Kaybettiklerimiz", *İzmir Barosu Dergisi*, no. 2-4, Kasım 1936, ss. 253-254.
- Kuru, Baki, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Genişletilmiş 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2004.
- Raif Nezihi, *İzmir'in Tarihi*, Haz. Erol Üye Pazarcı, 16. Fasikül, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2001.
- Serçe, Erkan, *İzmir'de Kitapçılık 1839-1928*, Genişletilmiş 2. Basım, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2002.
- Tutsak, Sadiye, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- <http://www.bursabarosu.org.tr> (29.04.2010)